

บทความ เรื่อง การวิเคราะห์การแปรรูปสะกด คำศัพท์ภาษามอญโบราณจากจารึกที่พบในประเทศไทย*

A Article on the Analysis of the Variations of Old Mon Word Spellings from Inscriptions found in Thailand

ฮันเตอร์ วัตสัน**

บทคัดย่อ

ในประเทศไทยได้มีการพบจารึกภาษามอญโบราณจำนวนมากถึง 90 ชิ้น ซึ่งอยู่ในช่วงเวลามากกว่า 500 ปี ในจารึกภาษามอญโบราณนี้ได้พบว่าบางคำมีการแปรรูปสะกดคำ จากการศึกษาการแปรรูปสะกดคำนี้ สามารถเห็นความแตกต่างกันระหว่างยุคสมัยและสถานที่ จารึกภาษามอญโบราณในประเทศไทยสามารถแบ่งออกเป็นสามกลุ่มตามรูปแบบอักษรที่ใช้ สามกลุ่มเหล่านี้สัมพันธ์กับทั้งสามยุคของประวัติศาสตร์ซึ่งเกิดขึ้นในภาคบริเวณต่างๆ ของประเทศไทยปัจจุบัน และจากการศึกษาการแปรรูปสะกดคำ เห็นได้ว่าลักษณะการแปรรูปคำได้สัมพันธ์กับสามยุคนั้นอยู่เช่นกัน ในบทความนี้ ผู้วิจัยจะนำเสนอการแปรรูปสะกดคำเฉพาะบางส่วนที่พบในการวิจัย พร้อมกับตัวอย่างจากจารึก

Abstract

In Thailand, as many as 90 Old Mon language inscriptions have been found spanning more than 500 years. In these inscriptions, many words appear with various word spellings. By studying these spelling variations of words, differences can be seen between regions and historical periods. Old Mon Inscriptions in Thailand can be broken into three groups based on the script styles. These three groups also correlate to three historical periods which occur in different regions of modern-day Thailand, and from the study of word spelling variations the characteristics of variation can be seen to correspond to these three periods, as well. In this article, the author will present some instances of word spelling variations found in the study, as well as examples from the inscriptions.

* บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของวิทยานิพนธ์ระดับปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต เรื่อง การศึกษารูปคำภาษามอญโบราณจากจารึกที่พบในประเทศไทยระหว่างพุทธศตวรรษที่ 12-17 โดยมี ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.อรรณพ บุญยฤทธิ์ เป็นที่ปรึกษาหลักวิทยานิพนธ์ รองศาสตราจารย์บำรุง คำเอก เป็นที่ปรึกษาร่วม

** นักศึกษาภาควิชาภาษาตะวันออก รหัส 5210 4202 สาขาวิชาจารึกภาษาตะวันออก ภาควิชาภาษาตะวันออก คณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร E-mail: hunteriwatson@gmail.com

บทนำ

ภาษามอญโบราณเป็นภาษาหนึ่งที่มีความสำคัญในประวัติศาสตร์ของเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ เนื่องจากภาษามอญโบราณเคยเป็นภาษาที่ใช้โดยกลุ่มชนที่มีอำนาจในเมืองต่างๆ ทั้งในประเทศไทย ประเทศพม่า และประเทศลาว ภาษามอญโบราณน่าจะเป็นภาษาที่มีการใช้พูดกันอยู่ในบริเวณประเทศไทยและพม่าก่อนที่จะชาวไทยกับชาวพม่าจะเข้ามาในบริเวณดังกล่าว (Coedès, 1989: 30; Guillon, 1999: 1) และน่าจะเป็นภาษาที่ใช้โดยชนชั้นปกครอง รวมทั้งเป็นภาษาที่ใช้ในการแต่งวรรณกรรม ในสมัยโบราณ (Hla, 1988-1989: v) วัฒนธรรมมอญกับภาษามอญโบราณมีอิทธิพลต่อกลุ่มวัฒนธรรมของชาวไทยและพม่า (Luce and Bohmu, 1969: 3) ตัวอย่างเช่นศาสนาพุทธเข้าถึงชาวไทยและชาวพม่าโดยผ่านอารยธรรมมอญ (ก่องแก้ว วีระประจักษ์, 2529: 12; Guillon, 1999, 52) และมีการนำอักษรมอญโบราณมาใช้เขียนภาษาพม่า นอกจากนี้อักษรมอญโบราณยังมีอิทธิพลต่อระบบอักษรของชาวไทย (Coedès, 1989: 141) โดยผ่านทาง อักษรธรรมล้านนา และอักษรสุโขทัย (สร้อยดี อ่องสกุล, 2552: 21; Guillon, 1999: 141) และมีการยืมคำจากภาษามอญโบราณมาใช้ในภาษาไทยอีกด้วย (วัฒนา บุรกลสิกร, 2541: ค, 207; Bauer, 1993: 525-565)

ในบรรดาภาษาต่างๆ ที่ปรากฏอยู่ในจารึกที่พบในประเทศไทย จารึกภาษามอญโบราณถือว่าเป็นกลุ่มจารึกที่ได้รับความสนใจจากนักวิชาการน้อยมาก (Bauer, 1991: 196; Shorto, 1971: viii; Varasarin, 1988: 200) จารึกภาษามอญโบราณไม่เป็นที่น่าสนใจสำหรับนักประวัติศาสตร์มากนัก (ศักดิ์ชัย สายสิงห์, 2543: 40; Coedès, 1929: 4; Guillon, 1999: 78) เนื่องจากว่าจารึกภาษามอญโบราณส่วนมากมีขนาดเล็ก และมักจารเรื่องที่เกี่ยวข้องกับพุทธศาสนา (ประภัสสร โพธิ์ศรีทอง, บรรณาธิการ, 2542: 44; ศักดิ์ชัย สายสิงห์, 2543: 40; Guillon, 1999: 43) นอกจากนี้ในปัจจุบันภาษามอญมีฐานะเป็นเพียงภาษาของชนกลุ่มน้อยในประเทศไทยและประเทศพม่า จึงทำให้การศึกษาภาษามอญไม่ได้รับการสนับสนุนเท่าที่ควร และจำนวนคนที่พูดได้ก็ลดน้อยลงตามลำดับ อย่างไรก็ตาม ยังมีการพบจารึกภาษามอญโบราณอยู่ และยังมีความต้องการอนุรักษ์การศึกษาภาษามอญโบราณไว้เพื่อประโยชน์ในการอ่านจารึกภาษามอญโบราณ ซึ่งจะช่วยให้เข้าใจลักษณะของภาษามอญโบราณระหว่างยุคสมัยต่างๆ และเพื่อช่วยให้เข้าใจความสัมพันธ์ระหว่างภาษามอญโบราณกับภาษาไทยได้ดีขึ้น ในจารึกภาษามอญโบราณพบว่ามีกรเขียนคำศัพท์ภาษามอญโบราณปะปนกับคำศัพท์ภาษาสันสกฤต ภาษาบาลี และภาษาเขมรโบราณ นอกจากนี้ในจารึกบางชิ้นยังปรากฏการบันทึกเป็นสองภาษา เช่น คาถาภาษาบาลีตามด้วยข้อความในภาษามอญโบราณ โดยผู้วิจัยนับว่าคำยืมในข้อความภาษามอญโบราณกลายเป็นคำศัพท์ภาษามอญโบราณและรวมในการวิเคราะห์ แต่คำศัพท์ในข้อความภาษาบาลีจะไม่รวมในการวิเคราะห์

ภาษามอญโบราณเป็นภาษาหนึ่งในตระกูลภาษามอญ-เขมร ซึ่งเป็นสาขาหนึ่งของตระกูลภาษาออสโตรเอเชียติก (Hla, 1988-1989: iv, 1992: 4-5) ภาษามอญโบราณมีความคล้ายคลึงกับภาษาอื่นๆ ในตระกูลภาษามอญ-เขมร เช่นภาษาเขมร โดยมีหลายคำที่คล้ายกัน Ferlus (1984: 1) ได้สันนิษฐานว่า ภาษาญฮูกร มีความเกี่ยวข้องกับภาษาที่ใช้ในสังคมของทวารวดี และมีนักภาษาศาสตร์บางคนได้กล่าวว่าสามารถสืบข้อมูลเกี่ยวกับลักษณะภาษามอญโบราณบางส่วนได้จากการศึกษาภาษาญฮูกร (Guillon, 1999: 64; Hla, 1988-1989: xiii) ชาวญฮูกร หรือ ชาวบน ตามที่เรียกในภาษาไทย เป็นชนกลุ่มน้อยในประเทศไทยที่อยู่บริเวณ จังหวัดนครราชสีมา จังหวัดชัยภูมิ และ จังหวัดเพชรบูรณ์ (Memanas, 1979: 1-2)

สำหรับจารึกภาษามอญโบราณที่พบในประเทศไทย ผู้วิจัยแบ่งออกเป็น 3 ยุคตามอักษรที่ใช้ โดยยุคที่ 1 อยู่ประมาณพุทธศตวรรษที่ 12-13 และเขียนด้วยรูปแบบอักษรปัลลวะ ยุคที่ 2 อยู่ประมาณพุทธศตวรรษที่ 14-15 และเขียนด้วยรูปแบบอักษรหลังปัลลวะ และยุคที่ 3 อยู่ประมาณพุทธศตวรรษที่ 16-17 และเขียนด้วยรูปแบบอักษรมอญโบราณ ทั้ง 3 ยุคได้เกิดในภาคบริเวณที่แตกต่างกันด้วย คือในยุคที่ 1 พบจารึกในบริเวณภาคกลางของประเทศไทยปัจจุบัน ในยุคที่ 2 พบจารึกในบริเวณภาคกลางและภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทยปัจจุบัน และในยุคที่ 3 พบจารึกในบริเวณภาคเหนือของประเทศไทยปัจจุบัน นอกจากคำศัพท์ที่ได้พบในจารึกทั้งหมด มีคำศัพท์จำนวนมากที่พบเพียงครั้งเดียว และมีคำศัพท์จำนวนหนึ่งที่พบมากกว่าครั้งหนึ่ง แต่ไม่ปรากฏการแปรรูปสะกดในจารึกที่ศึกษา เช่นคำว่า *ti* (น. ดิน, ที่ดิน, บก) และคำว่า *brāv* (น. มะพร้าว) อย่างไรก็ตาม มีคำศัพท์อีกจำนวนหนึ่งที่ปรากฏการแปรรูปสะกดคำ ดังที่จะกล่าวถึงในส่วนผลการศึกษาคำศัพท์

ในงานวิจัยนี้ ผู้วิจัยได้เก็บรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับจารึกภาษามอญโบราณที่พบในประเทศไทย และศึกษาคำศัพท์ในจารึกนั้นโดยค้นหาจากแหล่งข้อมูลต่างๆ รวมทั้งการลงภาคสนามตาม พิพิธภัณฑฯ วัด และโบราณสถานต่างๆ ที่เก็บรักษาจารึกภาษามอญโบราณเพื่อถ่ายภาพจารึกตัวจริงไว้เปรียบเทียบกับสำเนาจารึกที่มีอยู่ ในกรณีที่ไม่มีสำเนาจารึก ผู้วิจัยจึงอ่านจากตัวจารึกแต่ละชิ้น ผู้วิจัยได้รวบรวมจารึกจำนวน 91 ชิ้น แต่ในจำนวนจารึกนี้มีบางชิ้นที่ไม่ได้เขียนเป็นภาษามอญโบราณ และยังมีหลายชิ้นที่ไม่สามารถอ่านได้เนื่องจากสภาพชำรุด ผู้วิจัยเลือกจารึกที่มีอายุระหว่างพุทธศตวรรษที่ 12-17 และที่สามารถอ่านได้ชัดและยืนยันคำอ่านได้เพื่อที่จะนำไปใช้ในการวิเคราะห์ หลังจากที่ได้เสนอคำอ่านของจารึกและความหมายของคำศัพท์ ผู้วิจัยได้จัดกลุ่มคำศัพท์ตามลักษณะการแปรรูปสะกดคำ โดยผู้วิจัยได้แบ่งยุคสมัยออกเป็น 3 ยุค และให้ความหมายของคำศัพท์ งานวิจัยนี้เป็นการวิเคราะห์การแปรรูปสะกดคำของภาษามอญโบราณโดยเปรียบเทียบเฉพาะระหว่างยุคของภาษามอญโบราณตามหลักฐานจารึกที่พบในประเทศไทย โดยไม่ได้ศึกษาจารึกภาษามอญโบราณที่พบในประเทศพม่าหรือประเทศลาว นอกจากนี้ ในจารึกภาษามอญโบราณที่พบในประเทศไทย มีคำศัพท์อีกจำนวนหนึ่งที่มีการสะกดคำที่แตกต่างระหว่างภาษามอญโบราณกับภาษามอญสมัยปัจจุบัน แต่งานวิจัยนี้ไม่ได้เปรียบเทียบภาษามอญโบราณกับภาษามอญสมัยปัจจุบัน ในบทความนี้ ผู้วิจัยเสนอการแปรรูปสะกดคำเฉพาะบางเรื่อง และให้ตัวอย่างเพียงบางคำ เพื่อข้อมูลเพิ่มเติมและตัวอย่างครบถ้วน รวมถึงข้อมูลอ้างอิงที่พบตัวอย่างในจารึกภาษามอญโบราณและรูปของจารึกและคำศัพท์ ตรวจสอบรายละเอียดได้ในวิทยานิพนธ์ของผู้วิจัย

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อศึกษาการแปรรูปสะกดคำศัพท์ภาษามอญโบราณจากจารึกที่พบในประเทศไทย

วิธีการวิจัย

1. รวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับจารึกภาษามอญโบราณที่พบในประเทศไทย
2. ศึกษาจารึก
 - 2.1 อ่านจารึกหรือสำเนาจารึกเพื่อถ่ายถอดเป็นอักษรโรมัน
 - 2.2 ตรวจสอบคำศัพท์และรูปแบบตัวสะกดของคำที่ใช้ในยุคสมัยต่างๆ

3. วิเคราะห์คำศัพท์จากจารึก
 - 3.1 เปรียบเทียบคำศัพท์ที่มีความแตกต่างในเรื่องของรูปสะกด
 - 3.2 จัดกลุ่มคำศัพท์ตามลักษณะการแปรรูปสะกดคำ
4. เรียบเรียงผลการวิจัย

การถ่ายทอดจารึก

ผู้วิจัยถ่ายทอดจารึกเป็นอักษรโรมันโดยใช้ระบบถ่ายทอดที่นิยมใช้สำหรับภาษาสันสกฤต คือ เรียงลำดับและถ่ายทอดตัวพยัญชนะดังนี้ k kh g gh ṅ c ch j jh ṅ ṭ ṭh ḍ ḍh ṇ t th d dh n p ph b bh m y r l v ś ṣ s h ภาษามอญโบราณได้เพิ่มพยัญชนะหนึ่งตัว ซึ่งถ่ายทอดเป็น **b** และสระเรียงลำดับและถ่ายทอดตามสันสกฤตเช่นกัน คือ a ā i ī u ū e ai o au aṃ aḥ ในการถ่ายทอดเครื่องหมายวิราม ผู้วิจัยใช้เครื่องหมาย -' หลังตัวพยัญชนะที่ปรากฏเครื่องหมายวิราม และสำหรับคำศัพท์ที่ไม่ปรากฏรูปเครื่องหมายวิราม ผู้วิจัยถ่ายทอดด้วยเพิ่มรูปสระ a ซึ่งผู้วิจัยไม่ได้กล่าวว่าการในสมัยโบราณจะออกเสียงพยางค์นี้ แต่เพียงผู้วิจัยเลือกถ่ายทอดตรงจากรูปเขียนของจารึก นอกจากนี้ในภาษามอญโบราณตัว "อ" ใช้เป็นตัวพยัญชนะได้ เช่นเดียวกันกับภาษาไทย และในจารึกภาษามอญโบราณพบตัว "อ" เป็นพยัญชนะตัวสะกด ซึ่งในการถ่ายทอดคำศัพท์ที่ปรากฏพยัญชนะตัว "อ" เป็นตัวสะกด ผู้วิจัยเลือกถ่ายทอดด้วยตัว -^a เพื่อที่จะไม่เกิดความสับสนระหว่างพยัญชนะ "อ" กับสระ a สำหรับข้อมูลเพิ่มเติมเกี่ยวกับระบบถ่ายทอดจารึกที่ผู้วิจัยได้ใช้ สามารถดูรายละเอียดได้พร้อมกับตัวอย่างในวิทยานิพนธ์ของผู้วิจัย

อักษรย่อที่ใช้ในงานวิจัย

ก. คำกริยา	นจ. คำนามที่บอกจำนวน
กว. คำกริยาวิเศษณ์	ลน. คำลักษณนาม
ล. คำบอกตัวเลข	สป. คำเสริมท้ายประโยค
น. คำนาม	สป. คำสรรพนาม

ผลการศึกษาคำศัพท์

ในส่วนต่อไปนี้ ผู้วิจัยได้กล่าวถึงลักษณะการแปรรูปสะกดคำบางประการ พร้อมกับตัวอย่างจากจารึกภาษามอญโบราณที่พบในประเทศไทยที่มีอายุระหว่างพุทธศตวรรษที่ 12-17 ตารางที่ผู้วิจัยเสนอไว้ทุกตารางได้แบ่งเป็น 4 ช่อง โดยมีความหมายว่า ยุคที่ 1 ยุคที่ 2 ยุคที่ 3 และความหมายของตัวอย่างคำ จากการเปรียบเทียบรูปคำศัพท์ที่พบในจารึกภาษามอญโบราณ พบลักษณะการแปรรูปการสะกดคำ 5 ประการ คือ (1) การแปรรูปของคำยืมภาษาสันสกฤตและภาษาบาลี (2) การแปรรูปโครงสร้างพยางค์ (3) การแปรตัวพยัญชนะ (4) การแปรตัวสระ และ (5) การแปรในการใช้เครื่องหมายวิราม

1. ลักษณะการแปรรูปของคำยืมภาษาสันสกฤตและภาษาบาลี

ภาษามอญโบราณได้ยืมคำจากภาษาสันสกฤตและภาษาบาลีมาใช้ แต่ได้มีการปรับคำยืมนี้ให้เหมาะสมและเข้ากับลักษณะของภาษามอญโบราณได้ดีขึ้น โดยมีกนิยัตตคำยืมที่มีหลายพยางค์ให้เหลือเพียงพยางค์เดียวหรือมากที่สุดเหลือเพียงแต่สองพยางค์ (Ferlus, 1984: 6) นอกจากนี้ ระบบเสียงของภาษามอญโบราณมีหน่วยเสียงพยัญชนะจำนวนน้อยกว่าหน่วยเสียงพยัญชนะของภาษาสันสกฤต และในจารึกภาษามอญโบราณปรากฏการแปรรูปสะกดคำสำหรับคำที่ภาษาสันสกฤตสะกดด้วยเสียงที่ไม่อยู่ในระบบเสียงภาษามอญโบราณ ดังปรากฏในตารางนี้

ยุคที่ 1	ยุคที่ 2	ยุคที่ 3	ความหมาย
(1)	up ^ā jh ^ā y' / pajh ^ā y'		น. อุปัชฌาย์
(2)		uposatha / upostha	น. อุโบสถ
(3)	pu ^ṇ ya / puñ'	pun'	น. บุญ
(4)		ratanacetī / rat' nacetī	น. รัตนเจดีย์
(5)	vi(h ^ā r') / bih ^ā (r)'	vih ^ā ra	น. วิหาร
(6)		sa ^ṅ gha / sa ^ṅ '	น. สงฆ์
(7)		si ^{ṭh} ān' / sith ^ā n'	น. สถาน

คำศัพท์ในตารางนี้เป็นคำยืมจากภาษาสันสกฤตและภาษาบาลี ซึ่งในจารึกภาษามอญโบราณคำยืมนี้ได้ปรากฏการแปรรูประหว่างรูปเดิมกับรูปที่มีการตัดจำนวนพยางค์ลดลง โดยปรากฏหลายวิธีการลดจำนวนพยางค์ เช่น ในตัวอย่างที่ (1) ปรากฏการแปรรูปสะกดระหว่างรูปเดิม และรูปที่ตัดพยางค์แรกของคำ และสระเสียงยาวของพยางค์ที่สองกลายเป็นเสียงสั้น ตัวอย่างที่ (2) และ (4) เป็นตัวอย่างของการลดจำนวนพยางค์โดยวิธีตัดสระจากพยางค์กลางคำ และเปลี่ยนให้เป็นรูปพยัญชนะควบแทน นอกจากนี้ ตัวอย่างที่ (3) และ (6) เป็นตัวอย่างของการตัดตัวอักษรจากพยัญชนะควบในตำแหน่งท้ายคำให้เป็นพยัญชนะตัวเดียว ตัวอย่างนี้เป็นคำศัพท์สองพยางค์ในภาษาสันสกฤตหรือภาษาบาลี แต่ในภาษามอญโบราณน่าจะออกเสียงเป็นคำพยางค์เดียว และมีการลดรูปการสะกดคำให้ตรงกับกรออกเสียง ตัวอย่างที่ (5) เป็นตัวอย่างของการแปรรูปสะกดระหว่างตัว v กับตัว b แต่เป็นลักษณะการแปรรูปสะกดที่พบในภาษาหลายๆ ภาษา รวมถึงภาษาสันสกฤต ภาษาเขมร และภาษาไทย ซึ่ง Jacob (1993: 2) ได้ชี้ให้เห็นว่าในจารึกภาษาเขมรโบราณมีการแปรรูปสะกดคำระหว่างตัว v กับ b เช่นกัน ตัวอย่างที่ (7) เป็นตัวอย่างการแปรรูปสะกดระหว่างตัว ṭh มาเป็นตัว th ซึ่งในภาษาสันสกฤตตัว ṭh เป็นอักษรที่แทนเสียงหนึ่งซึ่งไม่มีหน่วยเสียงนั้นในระบบเสียงของภาษามอญโบราณ ดังนั้นใน

จารีภาษาอมอญโบราณได้ปรากฏการแปรระหว่างรูปเดิมของภาษาสันสกฤตกับรูปสะกดที่ใช้ตัวอักษรที่แทนหน่วยเสียงที่มีอยู่ในระบบเสียงภาษาอมอญโบราณ

2. ลักษณะการแปรรูปโครงสร้างพยางค์

ในจารีภาษาอมอญโบราณพบกรณีที่มีการแปรรูปสะกดทางโครงสร้างพยางค์ เช่นมีการขยายจำนวนพยางค์ในคำโดยแยกพยัญชนะควบออกเป็นพยัญชนะต้นเดี่ยวสองตัวแยกจากกัน และปรากฏการตัดพยัญชนะตัวแรกในควบต้นคำให้เหลือเพียงพยัญชนะที่สองเป็นพยัญชนะต้นตัวเดียว

	ยุคที่ 1	ยุคที่ 2	ยุคที่ 3	ความหมาย
(1)			cvas' / cvassa / cavassa	สน. จำนวนเป็นสิบ
(2)			tju / tajū	น. ผู้ปกครอง
(3)			msun' / msūṇ' / musūṇa / sun(')	ล. ห้า

คำศัพท์ในตารางนี้เป็นคำในจารีภาษาอมอญโบราณที่ปรากฏการแปรรูปสะกดคำทางโครงสร้างพยางค์ ตัวอย่างที่ (1) และ (2) ปรากฏการขยายจำนวนพยางค์โดยแยกพยัญชนะควบในตำแหน่งต้นคำออกเป็นพยัญชนะเดี่ยวสองตัว ส่วนตัวอย่างที่ (3) ปรากฏกรณีการตัดพยัญชนะตัวแรกจากรูปพยัญชนะควบต้นคำให้เหลือเพียงพยัญชนะตัวที่สอง ซึ่งกลายเป็นพยัญชนะต้นของคำ

3. ลักษณะการแปรตัวพยัญชนะ

ในจารีภาษาอมอญโบราณพบการแปรของตัวพยัญชนะ ซึ่งในบทความนี้ผู้วิจัยจะกล่าวถึง 6 หัวข้อ คือ 3.1 การแปรรูปสะกดระหว่างพยัญชนะสะกด -s กับ -h / -ḥ 3.2 การแปรรูปสะกดระหว่างพยัญชนะสะกด -ḡ กับ -n 3.3 การแปรการปรากฏรูปพยัญชนะตัวสะกด -a 3.4 การแปรรูปสะกดระหว่างพยัญชนะสะกด -m กับ -ṃ 3.5 การแปรรูปสะกดระหว่างพยัญชนะสะกด -h กับ -ḥ และ 3.6 การแปรของตำแหน่งพยัญชนะตัว r

3.1 การแปรรูปสะกดระหว่างพยัญชนะสะกดตัว -s กับ -h / -ḥ

ในจารีภาษาอมอญโบราณพบการแปรรูปสะกดระหว่างพยัญชนะสะกดตัว -s กับ -h / -ḥ ดังปรากฏในตัวอย่างนี้

	ยุคที่ 1	ยุคที่ 2	ยุคที่ 3	ความหมาย
(1)			rās' / raḥssa	น. ประเทศ
(2)			sinās' / sinaḥ	น. ที่อยู่อาศัย

ในตัวอย่างนี้ได้ปรากฏการแปรรูปสระระหว่าง -s กับ -h ซึ่งทั้งสองเสียงเป็นเสียงแทรก จึงอาจเป็นเพียงเสียงเดียวในสมัยนั้น แต่เขียนได้ด้วยพยัญชนะทั้งสองตัวนี้ ถ้าพิจารณาตัวอย่างที่ (2) คำว่า $\text{sin} \bar{\text{a}}\text{s}'$ มีการแปรระหว่างตัวสะกด -s กับ -h ส่วนตัวอย่างที่ (1) คำว่า $\text{r} \bar{\text{a}}\text{s}'$ ได้สะกดด้วยตัว -h แต่ยังไม่ปรากฏรูปตัว s ไปด้วย ซึ่งอาจบ่งบอกว่าสองตัวนี้แทนเสียงเดียวกัน ในกรณีนี้ มีตัว s สะกดสองตัว ซึ่งแทนเครื่องหมายวิราม Halliday (1930: 86) กล่าวว่า การแปรรูปสระระหว่าง -s กับ -h เกิดจากความแตกต่างระหว่างแบบสะกดคำในภาษาวรรณกรรมกับการออกเสียงของภาษาพูดในยุคนั้น นอกจากนี้ สังเกตได้ว่าในทั้งสองตัวอย่างนี้ เมื่อตัวสะกด -s เปลี่ยนเป็นตัว -h ปรากฏการแปรรูปสระจากรูปเสียงยาวให้เป็นรูปสระเสียงสั้นแทน

3.2 การแปรรูปสระระหว่างพยัญชนะสะกดตัว -ก กับ -n

ในจารึกภาษามอญโบราณพบการแปรรูปสระระหว่างพยัญชนะสะกดตัว -ก กับ -n ดังปรากฏในตัวอย่างนี้

	ยุคที่ 1	ยุคที่ 2	ยุคที่ 3	ความหมาย
(1)	kau $\bar{\text{k}}$ '		kaun'	น. ลูก

ในตัวอย่างนี้ปรากฏการแปรรูปสระจากตัว ก ในยุคที่ 1 กลายเป็นตัว n ในยุคที่ 3 ซึ่ง Bauer (1987-1988: 172) กล่าวว่าในภาษามอญโบราณปรากฏรูปพยัญชนะของฐานเสียงเพดานแข็งเป็นตัวสะกดได้ แต่ในภาษามอญสมัยกลางไม่ปรากฏหน่วยเสียงจากฐานเสียงเพดานแข็งเป็นตัวสะกดอีก ในยุคที่ 1 คำว่า kau $\bar{\text{k}}$ ' มีตัว ก เป็นตัวสะกด ซึ่งเป็นเสียงที่เกิดจากฐานเสียงเพดานแข็ง แต่ในยุคที่ 3 กลายสะกดด้วยตัว n แทน ซึ่งเป็นเสียงที่เกิดจากฐานเสียงปุ่มเหงือก

3.3 การแปรการปรากฏรูปพยัญชนะสะกดตัว -a

ในจารึกภาษามอญโบราณปรากฏการแปรรูปสระระหว่างคำที่ใช้ตัว "อ" เป็นพยัญชนะตัวสะกด กับรูปคำที่ไม่ปรากฏตัว "อ" เป็นพยัญชนะตัวสะกด

	ยุคที่ 1	ยุคที่ 2	ยุคที่ 3	ความหมาย
(1)			da / da $\bar{\text{a}}$ '	สป. เป็นคำจบกริยาวลี
(2)	pa		pa / pa $\bar{\text{a}}$ '	ก. ทำ
(3)		pi $\bar{\text{a}}$ '	pi / pi $\bar{\text{a}}$ '	ล. สาม

ในตัวอย่างนี้ปรากฏการแปรรูปสระระหว่างคำที่ใช้ตัว "อ" เป็นพยัญชนะสะกดและคำที่ไม่ปรากฏตัว "อ" เป็นตัวสะกด ในภาษามอญจะพบตัว "อ" เป็นพยัญชนะตัวสะกดของคำโดยแทนเสียง /-ʔ/ ท้ายคำ (จรรยา จอกสมุทร, พระมหา, 2540: ๑๖) ในกรณีนี้ ผู้วิจัยเห็นว่าคำนี้ที่ปรากฏรูปสระเสียงสั้นคงจะออกเสียงด้วยจบกับเสียงหยุดที่สั้นเสียง ซึ่งมีการแปรรูปในการปรากฏตัวสะกดสำหรับเสียงหยุดนั้น

3.4 การแปรรูปสะกดระหว่างพยัญชนะสะกดตัว -m กับ -ṃ

ในจารึกภาษามอญโบราณปรากฏการแปรการสะกดคำระหว่างคำที่ใช้ตัว -m เป็นพยัญชนะตัวสะกด และคำที่ปรากฏตัว -ṃ เป็นพยัญชนะตัวสะกดแทน

	ยุคที่ 1	ยุคที่ 2	ยุคที่ 3	ความหมาย
(1)	klam'		klaṃ / klaṃm'	ล. ร้อย

ในตัวอย่างนี้ปรากฏการแปรระหว่างพยัญชนะสะกดตัว -m กับ -ṃ ซึ่งในยุคที่ 1 ตัวอย่างนี้สะกดด้วยพยัญชนะตัว -m เป็นตัวสะกด แต่ในยุคที่ 3 ปรากฏตัว -ṃ แทน และมีการใช้ทั้งสองรูปด้วยกันในรูปสะกดคำว่า klaṃm'

3.5 การแปรรูปสะกดระหว่างพยัญชนะสะกดตัว -h กับ -ḥ

ในจารึกภาษามอญโบราณปรากฏการแปรรูปสะกดคำระหว่างคำที่ใช้ตัว -h เป็นพยัญชนะตัวสะกด และคำที่ปรากฏตัว -ḥ เป็นพยัญชนะตัวสะกดแทน

	ยุคที่ 1	ยุคที่ 2	ยุคที่ 3	ความหมาย
(1)			goh(a) / goḥ / goḥh'	น. นั้น
(2)			duṃpoh' / duṃpoḥ	ล. เจ็ด

ในตัวอย่างนี้ปรากฏการแปรระหว่างพยัญชนะสะกดตัว -h กับ -ḥ ซึ่งในยุคที่ 3 ปรากฏการแปรระหว่างสองตัวนี้ และยังมีกรณีที่ปรากฏทั้งสองตัวด้วยกันในรูปคำว่า goḥh'

3.6 การแปรของตำแหน่งพยัญชนะตัว r

ในจารึกภาษามอญโบราณปรากฏการแปรในตำแหน่งของพยัญชนะตัว r ดังปรากฏในตัวอย่างนี้

	ยุคที่ 1	ยุคที่ 2	ยุคที่ 3	ความหมาย
(1)		tarla	trala	น. พระเจ้า, เจ้าของ

ในตัวอย่างนี้พบการแปรในตำแหน่งของพยัญชนะตัว r ซึ่งในยุคที่ 2 เป็นพยัญชนะตัวแรกของรูปพยัญชนะควบในตำแหน่งกลางคำ แต่ในยุคที่ 3 กลายเป็นพยัญชนะตัวที่สองของรูปพยัญชนะควบในตำแหน่งต้นคำ

4. ลักษณะการแปรตัวสระ

ในจารึกภาษามอญโบราณพบการแปรของตัวสระ ซึ่งในบทความนี้ผู้วิจัยจะกล่าวถึง 4 หัวข้อ คือ 4.1 การแปรรูปสระกตระหว่างรูปสระเสียงสั้นกับรูปสระเสียงยาว 4.2 การแปรรูปสระกตระหว่างรูปสระตัว a กับ i 4.3 การแปรรูปสระกตระหว่างรูปสระตัว i กับ u ระหว่างรูปสระตัว e กับ i และระหว่างรูปสระตัว o กับ u 4.4 การแปรรูปสระกตระหว่างรูปสระตัว e กับ ai

4.1 การแปรรูปสระกตระหว่างรูปสระเสียงสั้นกับรูปสระเสียงยาว

ในจารึกภาษามอญโบราณปรากฏการแปรการสะกดคำระหว่างสระเสียงสั้นกับสระเสียงยาว ที่พบมีตัวสระ 2 ตัว คือรูปสระตัว i กับ **ī** และ u กับ **ū**

ยุคที่ 1	ยุคที่ 2	ยุคที่ 3	ความหมาย
(1)	li ^{กั}	li ^{กั} / lī ^{กั}	ก. ถูกทำลาย
(2)	kuru ^{กั} / kū ^{กั}		น. ผู้ปกครอง
(3)		kūm ^{กั} / kū ^{กั}	น. คำนำหน้าชื่อคน
(4)	pu ^{กั}	pu ^{กั} / pū ^{กั}	น. บุญ

ในตัวอย่างนี้ปรากฏการแปรรูประหว่างรูปสระเสียงสั้นกับรูปสระเสียงยาว ในตัวอย่างที่ (1) ปรากฏคำที่มีการแปรรูปสระกตคำระหว่างสระ i กับ **ī** และในตัวอย่างที่ (2) (3) และ (4) ปรากฏการแปรรูปสระกตคำระหว่างสระ u กับ **ū** ซึ่ง Shorto (1971: xvii) กล่าวว่ารูปสระของสองตัวนี้พบทั้งรูปสระสั้นและรูปสระยาว แต่ใช้แทนเสียงเดียวกันโดยภาษามอญโบราณไม่ได้แบ่งแยกระหว่างเสียงสั้นและเสียงยาวของสองตัวนี้

4.2 การแปรรูปสระกตระหว่างรูปสระตัว a กับ i

ในจารึกภาษามอญโบราณปรากฏการแปรการสะกดคำระหว่างรูปสระตัว a กับ i ดังปรากฏในตัวอย่างนี้

ยุคที่ 1	ยุคที่ 2	ยุคที่ 3	ความหมาย
(1)	kandar ^{กั}	kandar ^{กั}	น. ภรรยา

ในตัวอย่างนี้ปรากฏคำที่สะกดด้วยสระ a ในยุคที่ 1 และ 2 แต่ในยุคที่ 3 กลายเป็นสระ i แทน

4.3 การแปรรูปสระกตระหว่างรูปสระตัว i กับ u ระหว่างรูปสระตัว e กับ i และระหว่างรูปสระตัว o กับ u

ในจารึกภาษามอญโบราณปรากฏการแปรการสะกดคำระหว่างรูปสระตัว i กับ u ระหว่างรูปสระตัว e กับ i และระหว่างรูปสระตัว o กับ u ดังปรากฏในตัวอย่างนี้

	ยุคที่ 1	ยุคที่ 2	ยุคที่ 3	ความหมาย
(1)			kil' / kul'	ก. มอบให้, ประทาน
(2)	puña	puñ' / piñ'	pun'	น. บุญ
(3)		ḍek'	ḍik'	น. ทาส
(4)			sinās' / senās'	น. ที่อยู่อาศัย
(5)		garluṅ'	graloṅ'	น. จำนวน, ปริมาณ
(6)	toy'		tuy'	กว. แล้ว

ในตัวอย่างที่ (1) และ (2) ปรากฏการแปรระหว่างรูปสระตัว i กับ u ในตัวอย่างที่ (3) และ (4) ปรากฏการแปรระหว่างรูปสระตัว e กับ i ในตัวอย่างที่ (5) และ (6) ปรากฏการแปรระหว่างรูปสระตัว o กับ u ซึ่ง Hla (1976: 911) อธิบายว่าในการแปรรูปสระกึ่งระหว่างตัวสระดังนี้ ในภาษามอญสมัยกลางคำศัพท์นั้นๆ ส่วนใหญ่ได้กลายสะกดด้วยรูปสระ ui

4.4 การแปรรูปสระกึ่งระหว่างรูปสระตัว e กับ ai

ในจารึกภาษามอญโบราณปรากฏการแปรการสะกดคำระหว่างรูปสระตัว e กับ ai

	ยุคที่ 1	ยุคที่ 2	ยุคที่ 3	ความหมาย
(1)		ne ^a / nai ^a		น. นี้

ในตัวอย่างนี้ปรากฏการแปรรูปสระกึ่งระหว่างรูปสระตัว e กับ ai ในช่วงยุคที่ 2 แต่ในกรณีของคำศัพท์นี้พบเป็นคำที่เชื่อมภาษามอญโบราณกับภาษาเขมรโบราณ และ Bauer (1991: 41-42) ตั้งคำถามว่าการแปรรูปคำนี้แสดงถึงเสียงเดียวกันหรือสองเสียง

5. ลักษณะการแปรในการใช้เครื่องหมายวิราม

เครื่องหมายวิราม หรือที่เรียกในภาษาไทยว่าเครื่องหมายการันต์ เป็นเครื่องหมายของภาษาสันสกฤตที่เขียนไว้กับตัวพยัญชนะเพื่อบ่งบอกว่าตัวนั้นเป็นตัวสะกดของพยางค์ อย่างไรก็ตาม ในจารึกภาษามอญโบราณ ปรากฏการใช้เครื่องหมายวิรามที่แตกต่างกัน เช่น คำหนึ่งอาจพบรูปที่ปรากฏเครื่องหมายวิรามหรือไม่ปรากฏ เครื่องหมายวิรามก็ตาม ในการถ่ายทอดจารึก ผู้วิจัยเลือกใช้ตัว -' แทนเครื่องหมายวิราม ในกรณีที่คำศัพท์ไม่ปรากฏเครื่องหมายวิราม ผู้วิจัยจะถ่ายทอดรูปสระ a ปลายคำ ถึงแม้ว่าในยุคนั้นจะไม่ออกเสียงสระในพยางค์ท้ายของคำก็ตาม ในจารึกภาษามอญโบราณพบการแปรการสะกดของเครื่องหมายวิราม ซึ่งผู้วิจัยแบ่งลักษณะการแปรนี้เป็น 4 หัวข้อ คือ 5.1 การแปรระหว่างคำที่ปรากฏเครื่องหมายวิรามบนพยัญชนะตัวสะกด กับคำที่ไม่ปรากฏเครื่องหมายวิรามบนพยัญชนะตัวสะกด 5.2 การแปรระหว่างคำที่ปรากฏเครื่องหมายวิรามบนพยัญชนะตัวสะกด กับคำที่ปรากฏพยัญชนะตัวสะกดเป็นสองตัวซ้อนกันและไม่ปรากฏเครื่องหมายวิราม 5.3 การแปร

ระหว่างคำที่ปรากฏเครื่องหมายวิรามบนพยัญชนะตัวสะกด กับคำที่ปรากฏรูปพยัญชนะตัวสะกดเป็นสองตัวซ้อนกันและยังปรากฏเครื่องหมายวิรามด้วย 5.4 การแปรรูปสะกดคำในการใช้เครื่องหมายวิรามบนรูปพยัญชนะควบ

5.1 การแปรระหว่างคำที่ปรากฏเครื่องหมายวิรามบนพยัญชนะตัวสะกด กับคำที่ไม่ปรากฏเครื่องหมายวิรามบนพยัญชนะตัวสะกด

ในจารึกภาษามอญโบราณปรากฏการแปรระหว่างคำที่ปรากฏเครื่องหมายวิราม กับคำที่ไม่ปรากฏเครื่องหมายวิราม

ยุคที่ 1	ยุคที่ 2	ยุคที่ 3	ความหมาย
(1)	ey'	ey' / eya	สพ. ฉั่น, ข้าพเจ้า
(2)	kyāk'	kyāk' / kyāka / k'yāk' / k'yāka	น. พระ, สิ่งศักดิ์สิทธิ์
(3)		rās' / rāsa	น. รัฐ, ประเทศ

5.2 การแปรระหว่างคำที่ปรากฏเครื่องหมายวิรามบนพยัญชนะตัวสะกด กับคำที่ปรากฏรูปพยัญชนะตัวสะกดเป็นสองตัวซ้อนกันแทนเครื่องหมายวิราม

ในจารึกภาษามอญโบราณปรากฏการแปรระหว่างคำที่ปรากฏเครื่องหมายวิราม กับคำที่ใช้พยัญชนะตัวสะกดสองตัวซ้อนกันแทนเครื่องหมายวิราม

ยุคที่ 1	ยุคที่ 2	ยุคที่ 3	ความหมาย
(1)	ey'	ey' / eyya	สพ. ฉั่น, ข้าพเจ้า
(2)	kauñ'	kon' / konna	น. ลูก
(3)	ḍey'	ḍey' / ḍeyya	บพ. ใน, ถึง, เพื่อ

5.3 การแปรระหว่างคำที่ปรากฏเครื่องหมายวิรามบนพยัญชนะตัวสะกด กับคำที่ปรากฏรูปพยัญชนะตัวสะกดเป็นสองตัวซ้อนกันและยังปรากฏเครื่องหมายวิรามด้วย

ในจารึกภาษามอญโบราณปรากฏการแปรระหว่างคำที่ปรากฏเครื่องหมายวิราม กับคำที่ใช้พยัญชนะตัวสะกดสองตัวซ้อนกัน และยังปรากฏเครื่องหมายวิรามด้วย

ยุคที่ 1	ยุคที่ 2	ยุคที่ 3	ความหมาย
(1)	ey'	ey' / eyy'	สพ. ฉั่น, ข้าพเจ้า
(2)		cramat' / cramatt'	น. ความจริง, พยานหลักฐาน
(3)		cvas' / cvass'	ลน. จำนวนเป็นสิบ

จากตัวอย่างนี้สังเกตได้ว่าในยุคที่ 3 เริ่มมีการใช้พยัญชนะสองตัวซ้อนกันแทนที่เครื่องหมายวิราม และรวมทั้งพบคำที่มีพยัญชนะสองตัวซ้อนกันที่ยังปรากฏเครื่องหมายวิรามอยู่ด้วย Halliday (1930: 86-87) อธิบายว่าการพบพยัญชนะสะกดเป็นสองตัวซ้อนกันเป็นรูปแบบสะกดคำที่ไม่ได้พบในจารึกภาษามอญโบราณจากประเทศพม่า อย่างไรก็ตาม Bauer (1991: 74) บอกว่าในจารึกภาษามอญโบราณจากประเทศพม่า ได้พบการสะกดพยัญชนะตัวสะกดที่ปรากฏรูปพยัญชนะสองตัวซ้อนกันบ้าง แต่มีกรณีน้อยมาก นอกจากนี้ Bauer (1987-1988: 165) ยังตั้งข้อคิดว่าการสะกดพยัญชนะตัวสะกดด้วยรูปพยัญชนะสองตัวซ้อนกันอาจแสดงถึงการรับอิทธิพลจากภาษาเขมรโบราณ ซึ่งในจารึกภาษาเขมรโบราณเป็นปกติที่จะพบคำที่สะกดด้วยพยัญชนะสะกดสองตัวซ้อนกัน

5.4 การแปรรูปสะกดคำในการใช้เครื่องหมายวิรามบนรูปพยัญชนะควบ

ในจารึกภาษามอญโบราณพบคำศัพท์ที่ปรากฏเครื่องหมายวิรามอยู่ในตำแหน่งกลางคำบนรูปพยัญชนะควบ ซึ่งส่วนใหญ่จะไม่ปรากฏเครื่องหมายวิรามในตำแหน่งนี้

	ยุคที่ 1	ยุคที่ 2	ยุคที่ 3	ความหมาย
(1)	kyāk'	kyāk' / k'yāk'	kyāk'	น. พระ, สิ่งศักดิ์สิทธิ์
(2)			cvas' / c'vassa	ลน. จำนวนเป็นสิบ
(3)		tarla	tar'la	น. พระเจ้า, เจ้านาย
(4)			ratanacetī / rat'nacetī	น. รัตนเจดีย์

ในตัวอย่างนี้ได้พบการแปรรูปสะกดคำที่มีพยัญชนะควบในตำแหน่งกลางคำที่ไม่ปรากฏรูปเครื่องหมายวิราม กับคำที่มีพยัญชนะควบในตำแหน่งกลางคำที่ปรากฏรูปเครื่องหมายวิราม ตัวอย่างที่ (1) (2) และ (3) เป็นรูปพยัญชนะควบซึ่งส่วนใหญ่ไม่ได้ใช้เครื่องหมายวิราม ส่วนตัวอย่างที่ (4) เป็นคำยืมภาษาสันสกฤตที่มีการลดจำนวนพยางค์โดยหดยางค์ให้เป็นรูปพยัญชนะควบและเขียนเครื่องหมายวิรามไว้ด้วย

สรุปผล

สำหรับงานวิจัยนี้ ผู้วิจัยได้รวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับจารึกภาษามอญโบราณที่พบในประเทศไทย จากการเปรียบเทียบรูปสะกดคำศัพท์จากจารึก สามารถเห็นการแปรรูปคำศัพท์ สำหรับงานวิจัยนี้คำศัพท์ที่ปรากฏการแปรรูปสะกดแบ่งเป็น 5 ประเภทตามลักษณะการแปร คือ (1) การแปรรูปของคำยืมภาษาสันสกฤตและภาษาบาลี (2) การแปรรูปโครงสร้างพยางค์ (3) การแปรตัวพยัญชนะ (4) การแปรตัวสระ และ (5) การแปรในการใช้เครื่องหมายวิราม จากการเปรียบเทียบรูปคำศัพท์ภาษามอญโบราณจากจารึกที่พบในประเทศไทยที่มีอายุระหว่างพุทธศตวรรษที่ 12-17 ได้พบหลักฐานว่ามีการแปรรูปสะกดคำซึ่งส่วนมากได้เริ่มเกิดขึ้นในช่วงยุคที่ 3 หรือยุคสมัยของอาณาจักรศรีวิชัย มีข้อมูลน้อยจากยุคที่ 1 และยุคที่ 2 ที่จะศึกษาได้ เนื่องจากว่าจารึกภาษามอญที่พบในประเทศไทยเป็นจำนวนไม่มาก และจารึกจากยุคที่ 1 และ 2 ส่วนใหญ่จะเป็นข้อความที่สั้นๆ จากยุคที่ 3 ได้มีคำศัพท์อีกจำนวนมาก ซึ่งเป็นสาเหตุหนึ่งที่ไม่ได้เห็นหลักฐานการแปรรูปคำเท่าไรระหว่างยุคที่ 1

และยุคที่ 2 การแปรรูปสะกดของคำศัพท์ภาษามอญโบราณที่แสดงให้เห็นการเขียนของ 3 กลุ่มชน ที่แตกต่างกัน ในทั้งยุคสมัยและสถานที่ อย่างไรก็ตาม ขอบเขตของงานวิจัยนี้ได้เน้นการศึกษาจารึกภาษามอญโบราณที่พบในประเทศไทย ดังนั้น จึงไม่สามารถเห็นภาพรวมของลักษณะการแปรรูปสะกดคำของภาษามอญโบราณได้ทั้งหมด เนื่องจากได้มีการพบจารึกภาษามอญโบราณอีกในประเทศพม่าและประเทศลาวอีกที่ไม่ได้รวมในงานวิจัยนี้

เอกสารอ้างอิง

ภาษาไทย

- กรรณิการ์ วิลลเกษม. (2544). "อักษรและภาษาในจารึกสมัยทวารวดี." ใน การสัมมนาทางวิชาการ เรื่อง **พัฒนาการทางโบราณคดี, 207-236**. กรุงเทพฯ: ภาควิชาภาษาตะวันออก คณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- ก่องแก้ว วีระประจักษ์. (2529). "จารึกมอญในประเทศไทย." ใน **จารึกในประเทศไทย เล่ม ๒: อักษรปัลลวะ อักษรมอญ พุทธศตวรรษที่ ๑๒ - ๒๑**, 11-25. รวบรวมและจัดพิมพ์โดย ก่องแก้ว วีระประจักษ์. กรุงเทพฯ: หอสมุดแห่งชาติ กรมศิลปากร.
- จรรยา จอกสมุทร, พระมหา. (2540). **แบบเรียนภาษามอญ**. กรุงเทพฯ: บริษัทเทคโพรโมชันแอนด์เอ็ดเวอร์ไทซิง.
- ปริญญญา บุญมาเลิศ. (2011). "คำเรียกผีและความเชื่อเรื่องผีในภาษาไทยถิ่นเหนือ." **วารสารวิชาการ Veridian E-Journal SU** ปีที่ 4, ฉบับที่ 1 (May - August) : 587-604.
- ประภัสสร โพธิ์ศรีทอง และคนอื่น ๆ. (2542). **พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พระปฐมเจดีย์**. กรุงเทพฯ: กรมศิลปากร.
- ภูธร ภูมะธน และคนอื่น ๆ. (2524). **จารึกโบราณรุ่นแรกทีลพบุรีและใกล้เคียง**. ลพบุรี : พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ สมเด็จพระนารายณ์มหาราช.
- สร้อยดี อ่องสกุล. (2552). **ประวัติศาสตร์ล้านนา**. พิมพ์ครั้งที่ 6. เชียงใหม่: ภาควิชาประวัติศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- วัฒนา บุรกลีกร. (2541). **รายงานการวิจัย เรื่อง ลักษณะคำไทยที่มาจากภาษามอญ**. กรุงเทพฯ: สถาบันไทยคดีศึกษา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- วาริ แสงแสน. (2012). "การเปรียบเทียบวิธีจับปากกากับคุณสมบัติของการเขียน." **วารสารวิชาการ Veridian E-Journal SU** ปีที่ 5, ฉบับที่ 1 (January - April) : 738-746.
- ศักดิ์ชัย สายสิงห์. (2543). **ทวารวดี : ศิลปกรรมยุคแรกเริ่มในดินแดนไทย**. กรุงเทพฯ : ภาควิชาประวัติศาสตร์ ศิลปะ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (องค์การมหาชน). (2549). **ฐานข้อมูลจารึกในประเทศไทย**. เข้าถึงเมื่อ 25 พฤศจิกายน 2553. เข้าถึงได้จาก <http://www.sac.or.th/databases/inscriptions/>

ภาษาต่างประเทศ

- Bauer, Christian. (1987-1988) "Numismatics, dialectology and the periodization of Old Mon." **Mon-Khmer Studies Journal** 16-17: 155-176.
- _____. (1991). "Notes On Mon Epigraphy." **Journal of the Siam Society** 79, 1: 31-83.

- _____. (1993). "Sukhothai Inscription II: Late Old Mon Affinities and Their Implications for the History of Thai Syntax." **Bulletin of the School of Oriental and African Studies** 56, 3: 525-565.
- Coedès, George. (1925) "Documents sur l'histoire politique et religieuse du Laos occidental." **Bulletin de l'Ecole Française d'Extrême-Orient** 25: 1-200.
- _____. (1929). **Recueil des inscriptions du Siam, Deuxième partie: Inscriptions de Dvāravatī, de Çrīvijaya, et de Lāvo**. Bangkok: Bangkok Times Press.
- _____. (1989). **Les États Hindouisés d'Indochine et d'Indonésie**. 3rd ed. Paris: De Boccard.
- Ferlus, Michel. (1984). "Essai de phonétique historique de môn." **Mon-Khmer Studies Journal** 12: 1-90.
- Guillon, Emmanuel. (1999). **The Mons: A Civilization of Southeast Asia**. Translated by James V. Di Crocco. Bangkok: The Siam Society.
- Halliday, Robert and Blagden, Charles Otto. (1930). "Les inscriptions môn du Siam." **Bulletin de l'École française d'Extrême-Orient** 30: 81-105.
- Hla, Nai Pan. (1976). "A Comparative Study of Old Mon Epigraphy and Modern Mon." in **Austroasiatic Studies**, 891-918. Edited by Philip Jenner. Honolulu: The University Press of Hawaii.
- _____. (1988-1989). **An Introduction to Mon Language**. Kyoto: The Center for Southeast Asian Studies, Kyoto University.
- Jacob, Judith. (1993). "The structure of the word in Old Khmer." in **Cambodian Linguistics, Literature and History**, 1-17. Edited by David Smyth. London: School of Oriental and African Studies, University of London.
- Luce, Gordon H. and Bohmu Ba Shin. (1969). **Old Burma--early Pagán: Vol. 1 - Text**. New York: Artibus Asiae.
- Memanas, Payau. (1979). **A Description of Chaobon (nahkur): An Austroasiatic Language in Thailand**. Bangkok: Mahidol University.
- Shorto, Harry Leonard. (1971). **A Dictionary of the Mon Inscriptions from the sixth to the sixteenth centuries: incorporating materials collected by The Late C.O. Blagden**. London: Oxford University Press.
- Varasarin, Uraisi. (1988). "Les Inscriptions Mones Decouvertes dans le Nord-Est de la Thaïlande." In **Le Premier Symposium Franco-Thai: La Thaïlande des debuts de son histoire jusqu'au xv siecle**, 196-211. Bangkok: Silpakorn University.